

מעלת השתיקה

פרשת כי-תצא (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

"הַשְׁמֵר בנגע הצרעת... זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים". (דברים כד, חט)
פירש רש"י בשם מדרש ספרי: "אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל תספר לשון הרע. זכור העשוי למרים שדברה באהיק ולקתה בנגעים" עכ"ל.

ודאי זו היא "מלאכה קשה שבמקדש" שהאדם לא ייכשל, כדברי חז"ל – "גי עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום... ואבק לשון הרע" (ב"ב קסד:). "רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל באבק לשון הרע" (ב"ב קסה).
אבל, "ולשון חכמים – מרפא" (משלי יב, יח) – חז"ל הכינו לנו תרופה: "מה אומנותו של אדם בעוה"ז, ישים עצמו כאֵלם. יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר, צדק תדברון" (חולין פט.).
האריך בזה הגר"א באגרת שכתב לבני ביתו בדרכו לא"י ("אוצרות הגר"א", שער בי עיי"ש), ועוד כתב שם: "כל מצוותיו ותורותיו של האדם אינו מספיק למה שמוציא מפיו" (עין ויק"ר ד, ב על פסוק "כל עמל האדם לפיהו" – "מה שסגיל אדם מצוות ומעשים טובים, אינו מספיק להבל היוצא מפיו"). ועוד כתב שם המדרש כי כל רגע ורגע שהאדם בולם את פיו, הוא זוכה לאור הגנוז העתידי ש"עין לא ראתה אלהים זולתך".

הרמב"ם ("פירוש המשניות", אבות סוף פ"א) מזכיר על אחד מהחכמים שהיה מרבה בשתיקה והיה מדבר מעט מאד. שאלו אותו למה הוא מרבה לשתוק וענה כי הדיבור מתחלק לכמה בחינות. הרמב"ם בהמשך דבריו מונה חמש, והן:

- א. דיבור של מצוה, כגון של תורה.
- ב. דיבור הרצוי, כגון בשבח המדות הטובות ובגנות המדות הרעות, וכן בשבח הצדיקים וסיפורי גנות הרשעים, כדי שהשומעים יתרחקו מהם.
- ג. דיבורי רשות, כגון בצרכי ביתו ופרנסתו.
- ד. דיבור מגונה, כגון דברים בטלים (כמו איך מת מלך פלוני, ואיך נראה ארמון של פלוני)
- ה. דיבור האסור, כגון דברי שקר, לשון הרע, גידופים וכו'.

והבחון דיבוריו לפני שידבר, ישקול לאיזה סוג שייך מה שהוא רוצה לדבר. מזה ידע אם יימנע, או יקצר, או יאריך בדיבורים.

לכן האוחז במדת השתיקה יינצל מהרבה מאד איסורים (כאשר כל תיבה ותיבה נחשבת לפעולה של איסור ונעשים עליה). ועל זה אמרו "מלה בסלע, משתוקא בתרין (=שתיקה שוה בי' סלעים), "סמא דכולא, משתוקא" ("יתרופה לכל דבר, היא השתיקה"). (מגילה יח).

[א] נקרא חסיד

כל שכן הדברים אמורים כאשר האדם שומע בזיונו ושותק ואינו מגיב.

1. ידוע שדוד המלך קרא לעצמו "חסיד". "שמרה נפשי כי חסיד אני" (תהלים פג, ב), ואמרו (במדרש תהלים, טז): "כל מי ששומע קללתו ושותק, נקרא חסיד ונעשה שותף להקב"ה". הענין הוא כי בארמית "חיסודא" הוא בזיון, ולכן "חסיד" הוא מי שסובל מהבזיון. וכן תרגום של עוף "חסידה" הוא "חוויתא", לשון להחוויר פנים. ולכן פרשו חז"ל (ברכות ד.) דברי דוד "חסיד אני... כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת... שהיה מבייש פני דוד בהלכה. לפיכך זכה דוד ויצא ממנו פלאב". (ע"ע "ספר חסידים", קטעים ז, ט).

2. מצאנו שמרקים דברה אודות משה רבנו בנוכחותו, ולא הגיב. כמ"ש "רבי נתן אומר, בפניו של משה דברו בו שנאמר 'וישמע ה', והאיש משה עניו מאד' (פסוקים ב-ג) אלא שכבש משה על הדבר" (ילק"ש, סוף רמז תשל"ח). וכתב על כך רמב"ן: "להגיד כי ה' קנא לו בעבור ענותנותו, כי הוא (=משה) לא יענה על ריב לעולם, אף אם ידע" (יב, א).

[ב] מוחלין לו על פשעיו

חוץ ממדרגה עליונה זו שהשותק כששומע עלבונו - נקרא "חסיד", יש עוד שהוא זוכה למחילת פשעיו ("פשע" הוא מה שהרשיע "להכעיס") כמאמר חז"ל: "כל המעביר על מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר 'נושא עון ועובר על פשעי'. למי נושא עון? למי שעובר על פשע" (ר"ה יז.).

וישנה כאן הגהה נפלאה של הגר"א. הוא מחליף את הגירסא בגמרא ומתקן שצריך לומר: "למי נושא פשע? למי שעובר על עון".

כלומר, לפי הנוסח הנדפס בגמרא צריך האדם לוותר לחברו אפילו על פשע שעשה חברו כנגדו (=שכיוון להכעיסו), ורק אז יזכה שהקב"ה ימחל על עוונו (=עונות שעשה לתאבון) כלומר, מדה פחותה ממה שנהג בחברו.

אבל לפי תיקון נוסח של הגר"א, די לו לאדם אם ימחל לחברו רק על עון (=מזיד) שעשה כנגדו, ובזכות זה הקב"ה יכפר לו למוחל אפילו על פשעים (=להכעיס) שעשה! הרי שבמאמץ יותר קל וממועט, יזכה האדם לפרס יותר גדול ועצום!

ואם נשאל, מניין לו לגר"א להפוך את הגירסא? אלא יש כאן הכרח הגיוני. לא ייתכן שהקב"ה ישלם לו לאדם תשלום שהוא אפילו פחות בדרגא ממה שהאדם בעצמו עשה. האדם מחל לחברו על "פשע" וה' סולח לו רק על "עון"? אבל בהיפוך הגירסא מוצאים כי מדה טובה מרובה, שאפילו האדם סלח לחברו רק על עון, יזכה כפליכפליים שה' יעבור לו על כל פשעיו.

[ג] זוכה לאריכות ימים

והמפליא עוד יותר, שהמתאפק מלהגיב במריבה עוד יזכה לתוספת שנות חיים בעוה"ז. כי מצאנו (יבמות מט.) שחלוקים ר' עקיבא וחכמים בביאורו של פסוק "את מספר ימיך אמלא". האם הכוונה שלא יגרעו לו ממה שהקציבו לו בתחילה (כי להוסיף לו על קצבת הימים אי אפשר) או שהכוונה שממש יוסיפו על שנותיו? וע"י מחלוקת זו נבין הפסוק אצל חזקיה "והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה" (מל"ב כ, ה) האם תוספת זו היא מן חלקו המקורי, או שהיא חדשה לו לגמרי?

אבל בחגיגה (ה) מצאנו כי צורבא מרבנן המעביר על מדותיו (כלומר, עובר הלאה ולא מתעכב להגיב למי שפגע בו) זוכה שמוסיפים על שנותיו ממה שהקציבו לאיזה "ביש מזל" שנקטפו שנותיו. ויש להעיר, כי כתוב שם "צורבא מרבנן", כי רש"י על תענית (ד) פירש שבביטוי זה מדובר על צעיר מדרבנן, אשר טבעו רותח בקרבו, ואיננו כמו "ההוא מדרבנן" שהוא כבר יותר מבוגר ומיושב. ובכן, אצל "צורבא מדרבנן" יש בעיה לוחצת שדמו רותח בקרבו, ואם בניגוד לטבעו יתאפק מלענות, הוא שיזכה.

[ד] ניצול מן המחלוקת

נוסף על כך, השותק ניצול מן החרפת המחלוקת. "טובנה דשמע ואדיש, חלפיה בישתיה מאה" (סנהדרין ז.) ופירש רש"י: "אשריו ששומע חרפתו ושותק, ומרגיל בכך ואדיש, הלכו להם בשתיקתו מאה רעות שהיו באות עליו ע"י התגר" עכ"ל. ואמר החכם: "מעולם לא חרפני אדם ב' פעמים". ושאלו אותו, הא כיצד? ענה: כי בפעם הראשונה ששמע את בזיונו, שמר על פיו לא להתווכח עם המבזה אותו. ממילא השני השתתק. אבל אם היה עונה לו, אז היה מגרה ומעורר איש-ריבו להוסיף השפלה על השפלתו, חירופים וגידופים.

ולכן חז"ל אמרו בדרך גוזמא: "חברך קרייך חמרא, אוכפא לגבך מוש" (ב"ק צב, בתרגום: אם חבר שלך קרא אותך "חמור" שים לך אוכף על הגב), ופירש רש"י "כלומר, הוֹדָה לדבריו ואל תענהו!"

אמנם בדורנו הרבה מהצעירים לא חונכו לכך. המודרנים מלמדים את הצעיר "לא להשאר חייב" ולענות תשובה צורמת על אתר. כל אחד משתבח אם יוכל לענות תשובה מחודדת ועוקצנית, ואז הוא נחשב "כשרוני" וטופחים לו על השכם. אבל לצערנו אנו רואים את התוצאות האומללות, ליבוי שנאה הדדית ודברי בלע והשמצה, שלא כתורת ישראל.

ראינו אצל חז"ל הנהגה מעניינת. הם התירו לנו להחניף לרשעים בעוה"ז. (סוטה מא:). לא מדובר ח"ו להגיד לו "צדיק אתה" (עיין על כך "שערי תשובה" לרבנו יונה, ח"ג קפח-קצב) כי על זה צריכים למסור נפש ולא לעשות כך. אלא שיש לכבד אותם בקימה והידור כדרך שמכבדים את העשירים, כלומר כדי להנצל מן נזק שלהם, אבל לא ישבח אותם בדיבורו בשום דבר (שם, ח"ג קצט). והתופעה צריכה הנמקה רוחנית ולא סתם "מחמת התועלת" ח"ו.

מסביר מהר"ל (י"נתיבות עולם, תוכחה, סוף פ"א) שזהו מבחינת חיקוי למעשיו של הקב"ה לרשעים במשך ימי עוה"ז שגם הוא כביכול מחניף להם. ולכן "מה הוא, אף אתה". והוא, "כדי לטרדם מן העולם. כלומר כדי שיקבלו שכר שלהם בעוה"ז ולא יזכו לעוה"ב" עכ"ל.

וכך אנו נאמר גם כן בענין השותק למחרפיו – בזה אנו אווזים ממידותיו של הקב"ה עצמו.

- כי חז"ל אמרו: "מי כמוך חָסִין – יָה", שאתה שומע ניאוצו וגידופו של אותו רשע (טיטוס שנכנס עם ספר תורה לקדש הקדשים), ושותק" (גיטין נו:).
- עיין תחילת "תומר דבורה" של רמ"ק, מדת "מי אל כמוך" – "מלך סובל עלבוך".
- כמו כן, אנו צופים יום יום, שבני אדם עוברים על תורתו של הקב"ה בפרהסיא, בחציפות מצח ובדיבורי-נבלה. ואעפ"כ הקב"ה "עובר הלאה" ואינו מגיב בעונש מייד. כי הוא ית"ש מצפה שהבריות ישתפרו ויתקנו את עצמם בהמשך הזמן, מבלי שיזדקק להעניש אותם.

כן עלינו לנהוג כלפי מחרפנו.

יש לנו לשתוק ולקוות לימים יבואו שהמחרפים יתחרטו על נלוזותם. ואם האדם יתלמד לנהוג התנהגות עליונה כזאת, פשיטא שינצל מלדבר לשון הרע על הבריות, כאשר זה לא מביא לשום תועלת.

(הערה: עיין שיחה שניה לפרשת פקודי)